दशरथचन्द नगरपालिकाको
हानिकारक अभ्यास उन्मुलन नीति, २०७८

दशरथचन्द नगरपालिका, बैतडी

सुदुरपश्चिम प्रदेश नेपाल

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
गोठी, खलंगा, बैतडी
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

नरेन्द्र सिंह थापा
नगर प्रमुख

CamScanner

विषय सूची

१. परिचय । पृष्ठभुमी :
२. अर्न्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता
३. राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था तथा नीतिहरु
४. वर्तमान स्थिति
५. नीति तर्जुमाको औचित्य
६. दूरदृष्टि
७. ध्येय
८. लक्ष्य
९. उद्देश्यहरु
१०. नीतिहरु
११. रणनीतीहरु
१२. कार्यनीतिहरु
१३. हानिकारक अभ्यास उन्मुलन नीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन
१४. अनुगमन प्रतिवेदन
१५. जिम्मेवारी तोक्ने वा शाखा स्थापना गर्ने
१६. कार्यदलको गठन
१७. सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति
१८. सामुदायिक संस्थाहरु को गठन (समुदाय तथा टोल स्तरमा)
१९. साझेदारी र सहयोगि निकायको भुमिका
२०. नीतिको पुनरावलोकल तथा सुधार
२१. खारेजी तथा बचाउ

नरेन्द्र सिंह थापा
नगर प्रमुख

१. परीचय । पृष्ठभुमी :

हाम्रो समाज विगत लामो समय देखि दिन प्रति दिन विकसित, परीस्कृत एवं समयको गती संगै परीवर्तन हुदै गइरहेको छ । समाजमा विविध सामाजिक, सांस्कृतिक मूल्य मान्यता रहदै आएका छन् । समाजमा भेगिय, क्षेत्रीय, स्तरमा विविध मूल्य मान्यता, फरक फरक रहनसहन रहेको पाईन्छ । समाजमा विभिन्न जातजाती, वर्ग, सम्प्रदाय र सांस्कृतिक पहिचान रहिआएको भेटीन्छ । नेपालको संविधान, २०७२ देशको मूल कानुन हो । जसले समाजलाई नेतृत्व दिदै देशको शासन व्यवस्था, सामाजिक, सांस्कृतिक पक्षको विचलनको व्यवस्थापन, गर्ने दिशानिर्देश गर्ने मूल कानुन को रुपमा समाज रुपान्तर गर्ने, कानुनी राज्यको महशुसिकरण, गर्न गराउन अहम भुमिका रहेको छ ।

नेपालको संविधान, २०७२ को भाग ३ मा मौलिक हक एवं नागीरकको कर्तव्यको व्यवस्था गरीएको छ । जसको धारा १६ मा सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक, धारा १७ मा स्वतन्त्राको हक, धारा २४ मा छुवाछुत तथा भेदभाव विरुद्धको हक, धारा २७ सूचनाको हक, धारा २९ मा शोषण विरुद्धको हक, धारा ३८ मा महिलाको हक, धारा ४० मा दलितको हक, धारा ४१ मा ज्येष्ठ नागरीकको हक, धारा ४२ मा सामाजिक न्यायको हकको व्यवस्था गरेको छ । यसबाट के स्पष्ट हुन्छ भने नागरिकले सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकारको व्यवस्था र भेदभाव रहित एवं न्यायपूर्ण र समतामूलक समाज र राष्ट्रको साकार स्वरुपको कल्पना गरेको छ ।

त्यसै गरी नेपाल राज्यले अबलम्बन गरेका नीतिहरुको व्यवस्था धारा ५१ मा गरेको छ । धारा ५१ को (ञ) मा सामाजिक न्याय र समावेशिकरणको नीति अवलम्बन गरेको छ ।

नेपालको संविधानले भाग ३ मा मौलिक हक र कर्तव्य अर्न्तगत धारा १६ देखि धारा ४८ सम्मका मौलिक हकहरुको व्यवस्था संविधानमा गर्नुको पछाडी समाजमा विद्यमान हानिकारक अभ्यासको आधिक्यता हाम्रो समाजमा रहेको स्पष्ट संकेत गर्दछ । त्यस कारण समाजमा विद्यमान यी अभ्यासमा न्युनिकरण गर्दै एउटा आर्दश समाज निमार्ण गर्न एवं विद्यमान विकृतिका विरुद्ध नीति, रणनीति र कार्यदिशा तयार गर्न एवं सुधारको मार्गचित्रका लागि नीतिको आवश्यकता रहेको देखिन्छ । जसले संविधानले परीकल्पना गरेको समतामूलक समाज निमार्णका लागि सहज बनाउने छ ।

वर्तमान संविधान अनुसार तहगत शासन व्यवस्था संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहमा सरकारको व्यवस्था गरेको छ । साथै स्थानीय तह देशको मूल कानूनको परिधिभित्र रहि नीति र रणनीतिहरु बनाई स्थानीय तहमा आफ्नो आवश्यकता अनुसार नीति निमार्ण गरी सोको कार्यान्वयन गर्न पूर्ण स्वतन्त्र रहेको छ ।

नेपालमा बिगत तीन दशकदेखि क्रमिक रुपमा नीतिगत परिवर्तन र नीतिगत सुधारहरु भएका छन् । महिला, बालबालिका र पछाडी परेका वर्गको विकासमा नेपाल सरकार दातृ निकाय र समाजका अन्य निकायहरुले उल्लेख्य कार्य सम्पन्न गरेको भएता पनि उल्लेख्य सुधारको अझै आवश्यकता देखिन्छ । अझै पनि यी वर्गहरुको मानव विकास सुचकांक र राजनैतिक, आर्थिक पहुँच र शिक्षा एवं रोजगारका क्षेत्रमा अवस्थामा सुधार आउन सकेको छैन । संघिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले लैगिक समानता र सामाजिक समावेशिकरणका लागि सबै मन्त्रालय, स्थानीय तहमा एकै किसिमको नीति हुनुपर्ने आवश्यकता महसुस गरेको छ । स्थानीय निकायको नेतृत्वमा अन्य गैर सरकारी, निजि क्षेत्र, नागरिक समाज र अन्य साझेदार निकायहरुले समन्वयात्मक रुपमा नीति कार्यान्वयनमा साझेदारी गर्नेछन् । जसले कार्यक्रममा दोहरोपन नआई प्रभावकारी रुपमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सहज हुनेछ ।

नगर प्रमुख

तसर्थ, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा व्यवस्था भए अनुसारको अधिकारको प्रयोग गरी यस नीतिको निमार्ण गर्ने निर्णय गरी समाजमा विद्यमान हानिकारक अभ्यास (बाल विवाह, बहुविवाह, सामाजिक भेदभाव, छुवाछुत, छाउ वार्ने प्रचलनहरु, अपागंता र अन्य परम्पराग कुरितीहरुलाई सम्वोधन गर्न पहल अगाडी बढाउन सहज हुनेछ । समाजमा विद्यमान यी हानिकारक अभ्यासहरुले समाजमा विकृतिहरुको जन्म गराएकोछ भने सामाजिक जटीलताहरुले गर्दा सामाजिक असहिष्णुता, आपसि वैमनस्यतामा बृद्धि हुदाँ सामाजिक न्यायमा समेत अप्ठ्यारो रहेने गरेको छ ।

२. अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरु :

विश्वव्यापी स्तरमा समाजमा विद्यमान हानिकारक अभ्यासहरु रहेका छन् । जसले समाजलाई विकासको मार्गमा अगाडी बढ्न तगारोको काम गरी रहेको छ ।

- समाजमा विद्यमान हानिकारक प्रचलहरु सहस्राब्दी विकास लक्ष्य (MDGs) को प्राप्तिका लागि एक बाधकको रुपमा पहिचान गरी दिगो विकासका लक्ष्यहरूको कार्यसूची (SDGs) (२०१६–२०३०) मा समेत हानिकारक प्रचलन अन्त्य गर्ने विषयलाई प्राथमिकताका साथ समावेश गरिएको छ ।
- महिलामाथि हुने सबै प्रकारका विभेदहरूको अन्त्य गर्ने महासन्धि १९७९, CEDAW (Convention on the Elimination of ALL Forms of Discrimination Against Women)
- नागरिक तथा राजनैतिक अधिकारका लागि अन्तर्राष्ट्रिय आलेख, १९६६
- आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय आलेख, १९६६,
- यातना विरुद्धको महासन्धि, १९८४
- जनसंख्या र विकास सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलनले पारित गरेको कार्ययोजना, १९९४ (Program of Action adopted at the International Conference on Population and Development, 1994);
- चौथो विश्व महिला सम्मेलनबाट पारित बेइजिङ्ग घोषणा र सम्बद्ध कार्ययोजना (Beijing Deceleration and Platform for Action)
- सन् २०१३ मा बाल विवाह, कम उमेरमा हुने विवाह तथा जबरजस्ती हुने विवाह सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघीय मानवअधिकार समितिको संकल्प प्रस्ताव (Human Rights Council Resolution on Child, Early and Forced Marriage) लाई नेपाल सरकारले सह-प्रायोजन गरी बाल विवाह विरुद्ध प्रतिवद्धता जाहेर गरेको थियो । त्यसै गरी सन् २०१४ को जुलाई २२ मा बेलायतमा भएको बाल विवाह, कम उमेरमा गरिने विवाह र जबरजस्ती हुने विवाह तथा महिलाको योनिच्छेदन विरुद्धको उच्चस्तरीय शिखर सम्मेलनमा नेपाल सरकारले सन् २०२० सम्ममा नेपालबाट बाल विवाहको अन्त्य गर्न प्रयास गर्ने प्रतिबद्धता जाहेर गरेको छ ।
- बाल विवाह विरुद्धको प्रयास सार्कसंग आवद्ध रहेको "बालबालिका उपर हुने हिंसा विरुद्धको दक्षिण एशियाली पहल" (SAIEVAC) को एक रणनीतिक कार्यक्षेत्र पनि हो । यसले सार्क मुलुकहरुमा "बाल विवाह अन्त्यका लागि क्षेत्रीय कार्य योजना (२०१५–२०१८)" -Regional Action Plan to End Child Marriage in South Asia-(2015-2018) तयार गरी राष्ट्रिय संयन्त्र (National Mechanism) मार्फत बाल विवाह विरुद्धमा आफ्ना प्रयासहरु केन्द्रित गरेको छ ।
- यसका साथै उक्त रणनीतिलाई परिपालना गर्दै नेपाल सरकारको नेतृत्वमा नोभेम्बर ७, २०१४ मा "बाल विवाह अन्त्य गर्न कानुनको प्रयोग गरी जवाफदेहिता वृद्धि" विषयक सार्कस्तरीय गोष्ठी आयोजना गरी "दक्षिण एशियाबाट बाल विवाह अन्त्य गर्नको लागि काठमाडौं आव्हान" (Kathmandu Call for Action to End Child Marriage in South Asia) पनि पारित गरिएको छ ।

पुर्सचन्द्र नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय गोठी, सल्गा, बैतडी सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

नरेन्द्र सिंह थापा
नगर प्रमुख

- CRC बाल अधिकार महासन्धि (Child Rights Reservations)
- भुण हत्या र एसिड आक्रमण सम्बन्धि कानुनी व्यवस्था (Legal Provision on Abortion and Acid act)

३. राष्टिय कानुनी व्यवस्था तथा नीतिहरु

- नेपालको संविधान, २०७२ भाग ३ मा गरिएको मौलिक हक र कर्तव्यमा रहेका धाराहरुले विद्यमान हानिकारक प्रचलन हरुलाई न्युनीकरण गर्न मार्गचित्र प्रसस्त गरेको छ । साथै हानिकारक प्रचलन लाई न्युनीकरण गर्न तपशिलका प्रयासहरु गरिएका छन् ।'
- मूलुकी ऐन आचार संहिता, २०७४
- बाल विवाह विरुद्धको रणनीति, २०७२
- अपागंता भएका व्यक्तिहरुको अधिकार सम्बन्धि ऐन, २०७५
- घरेलु हिंसा र कसुर सजाय ऐन, २०६६
- छाउपडि प्रथा उन्मूलन निर्देशिका, २०६४
- बोक्सीको आरोप सम्बन्धि कसुर तथा सजायका सम्वन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७२

४. वर्तमान स्थिति :

हाम्रो समाजमा हानिकारक अभ्यासहरु प्रचलनमा रहेकोले नेपालको संविधान २०७२ को मौलिक हकको धाराहरुमा उक्त प्रचलनलाई अन्त्य गर्न संवैधानिक व्यवस्था गरीएको छ । त्यसैका आधारमा ती हानिकारक प्रचलनलाई न्युनीकरण गर्न विभिन्न ऐन नियम र निर्देशिकाको निमार्ण गरीएको छ । नेपाल सरकारले ती अभ्यासको अन्त्य गर्न बेलाबेलामा अर्न्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता हरुमा सरकारका पक्षबाट हस्ताक्षर गरी सहमति समेत जनाएको छ ।

दशरथचन्द नगरपालिकाभित्र विद्यमान हानिकारक प्रचलनमा बाल विवाह, छाउपडी, छुवाछुत, अपागंता, र सामाजिक कुरुतीहरु जस्ता प्रचलनले सामाजिक विचलनका समस्या देखीएको छ ।

बाल विवाह विश्वका विभिन्न देशमा नै सामाजिक समस्याका रुपमा रहेको छ । हाम्रो देश नेपालमा पनि बाल विवाहको समस्या विद्यमान रहेको छ । बैतडी जिल्ला ६ वटा बढी बाल विवाह हुने जिल्लामा पर्दछ । बैतडी जिल्ला तथ्याङ्को हिसाबले विश्लेषण गर्ने हो भने ५९.५ प्रतिशत बाल विवाह रहेको छ भने जस्मा १२.५ प्रतिशत १२ वर्ष बाल विवाह हुने गरेको तथ्याङ्ले देखाउछ । साथै स्वास्थ्य संस्थामा पहिलो पटक गर्भ जाँचगर्ने आमाहरुमा २० वर्ष मुनिका ४१५ जना र २० वर्ष माथीका ५९९८ जना आमाहरु रहेको स्वास्थ्य कार्यालय, बैतडीको मिति २०७७ श्रावण देखि ०७८ असार सम्मको तथ्याङ्ले देखाउछ । उक्त तथ्याकंले लगभग ६.९१ प्रतिशत आमाहरु २० वर्ष मुनिका रहेको संकेतबाट बाल विवाह जस्तो हानिकारक प्रचलनहरु बैतडी जिल्ला भित्र पनि रहेको स्पष्ट हन्छ ।

हाम्रो समाजमा महिनावारी लाई समेत हानिकारक अभ्यासका रुपमा लिन सकिन्छ । महिनावारीको बेला अलग्गै बस्ने र दुध, दहि आदि पदार्थ समेत भोजमा बन्देज रहनुबाट महिलाहरुमा सामाजिक एक्लोपन र सामाजिक समस्या रहेको प्रष्ट हुन्छ ।

नरेन्द्र सिंह धामी
नगर प्रमुख

वर्तमान समयमा समेत सामाजिक, धार्मिक कार्य गर्दा जातीय हिसावमा भेदभाव रहने गरेको घटनाहरु समाजमा देखिनुले छुवाछुत समाजमा रहेको कुरा स्पष्ट हुन्छ । नगरपालिका न्यायिक समितिमा परेका मुद्धाहरुको प्रकृति एवं प्रहरीमा पर्ने गरेको उजुरीले समेत समाजमा छुवाछुत विद्यमान रहेको देखिन्छ ।

नगरपालिका क्षेत्रमा वंतमानमा समेत अपागंता भएकाहरु व्यक्तिहरुलाई हेर्ने दृष्टिकोणमा परीवर्तन नभएका कारण अपागंतामैत्री संरचना निमार्ण हुन नसक्नु र नगरपालिको नीतिमा समेत सम्वोधन नभएको पक्षतिर ईंगिंत गर्दछ ।

५. नीति तर्जुमाको औचित्य

समाजमा रहेका वर्तमान हानिकारक प्रचलनको अन्त्यका लागि नगर सरकारले गतिविधि सञ्चालनमा सहजता प्रदान गर्न र सञ्चालित कार्यक्रमलाई व्यवस्थित गर्नका लागि नीतिको आवश्यकता परेकाले यस नीतिको निमार्ण गर्नुपर्ने औचित्य पुष्टी गर्दछ ।

६. दूरदृष्टि

हानिकारक प्रचलन रहित भेदभावमुक्त समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने ।

७. ध्येय

हानिकारक प्रचलनमुक्त समाजको निर्माण गरी समाजमा मानवअधिकारको सुनिश्चितता गर्ने ।

८. लक्ष्य

भेदभाव रहित समतामूलक समाजको विकासको माध्यमबाट हानिकारक प्रचलन रहित समाज निमार्ण गरी सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृति अवस्थामा सुधार गर्ने ।

९. उद्देश्यहरु

- हानिकारक प्रचलनको अन्त्यका लागि कानून निमार्ण गर्ने र वर्तमान अवस्था अनुसार ती कानूनहरुमा संशोधन एवं परिमार्जन गर्ने ।
- नगरपालिको आवधिक योजना, बार्षिक योजना तथा कार्यक्रहरुमा हानिकारक प्रचलन विरुद्धका कार्यक्रमहरु प्राथमिताका साथ समावेश गरी प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने ।
- हानिकारक प्रचलनका विरुद्ध सरकारी, गैर सरकारी, निजि क्षेत्र र नागरीक समाजको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- हानिकारक प्रचलनहरु लाई प्रोत्साहित गर्ने प्रचलित सामाजिक, सांस्कृतिक र परम्परागत मान्यतामा आधारित सोच तथा व्यवहार परिर्वतनका लागि नागरिक समाज, बालबालिका, किशोरकिशोरी, अभिभावक, शिक्षक, धार्मिक, राजनैतिक तथा सामुदायिक अगुवा, संघ संगठन लगायत अन्य सम्बद्ध सरोकारवालाहरुको क्षमता विकास गरी परिचालन गर्ने ।
- समाजमा विद्यमान हानिकारक प्रचलन अन्त्यका लागि सञ्चालित कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी रुपमा अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने ।

नरेन्द्र सिंह थापा
नगर प्रमुख

- नेपाल सरकारले प्रतिबद्धता गरेको दिगो विकास लक्ष्य प्राप्त गर्ने ।
- नेपाल सरकार तथा विकासका साझेदार संस्थाहरूको सहकार्यमा समाजमा विद्यमान हानिकारक प्रचलन अन्त्यका लागि स्रोतको पहिचान, विनियोजन र प्रभावकारी परिचालन गर्न संस्थागत क्षमता अभिबृद्धि गर्ने ।

१०. नीतिहरु

यस हानिकारक प्रचलन अन्त्यको नीतिहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

१. हानिकारक प्रचलन अन्त्यका लागि नगरपालिको नीति, कानुन, मापदण्डहरुको पुनरावलोकन, संशोधन एवं परीमार्जन गर्ने ।

२. नगरपालिको आवधिक, बार्षिक योजनाहरुमा अल्पकालीन एवं दिर्घकालीन कार्यक्रमहरु समावेश गर्ने ।

३. नगरपालिकाको सेवा प्रवाह गर्ने संयन्त्र हानिकारक प्रचलन न्युनीकरण हुनेगरी कार्यक्रम तय गरी सुधार गर्ने ।

४. नगरपालिका समुदायमा विद्यमान हानिकारक प्रचलन र त्यसबाट सिर्जित सामाजिक एवं सांस्कृतिक समस्याहरुलाई कमगर्न विषेश कार्यक्रहरु सञ्चालन गर्ने ।

५. हानिकारक प्रचलन न्युनीकरणका लागि संस्थागत र व्यक्तिगत क्षमता विकासका क्षेत्र पहिचान गरी कार्यक्रम निमार्ण एवं कार्यान्वयन गर्ने ।

११. रणनीतीहरु

समाजमा विद्यमान हानिकारक प्रचलनहरु (वाल विवाह, बहुविवाह, बोक्सी, छाउपडी, अपागंता, विद्यमान कुरिती एवं कुसंस्कार, भ्रुण परिक्षण गरी छोरा नभए भ्रुण हत्या गर्ने अभ्यास) लाई न्यूनीकरण गरी समतामूलक एवं न्यायपूर्ण समाजको निर्माण गर्न एवं समता र सामाजिक समावेशीकरण लागि अन्य कार्य भन्दा अलग्गै राखेर सुधारको प्रयास गर्न सम्भव छैन् । यसको लागि विकेन्द्रिकृत शासन प्रणाली, संस्थागत संयन्त्रको आवश्यकता र प्रभावकारी सेवा प्रवाहको आवश्यकता पर्दछ । यस नीतिमा नगरपालिको कार्यक्रम, समग्र संरचना र कार्यक्रमले सुधार गर्न चाहेका क्षेत्र र कार्य प्रणाली लाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउन आवश्यक व्यवस्था गरीएको छ ।

यस हानिकारक प्रचलन विरुद्धको नीतिका रणनीतिहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

१. नगरपालिकाको सेवा प्रवाह गर्ने संयन्त्र हानिकारक प्रचलन न्युनीकरण हुनेगरी कार्यक्रम तय गरी सुधार गर्ने ।

२. नगरपालिकासंग सम्वन्धित विभिन्न नीतिहरुको परिमार्जन गर्ने दृष्टिकोणले पुनरावलोकन गर्ने र यसको विकासमा जोड दिने ।

३. नगरपालिकाको वडा, क्षेत्र, समुदायमा विद्यमान हानिकारक अभ्यास र त्यसबाट सिर्जित सामाजिक एवं सांस्कृतिक समस्याहरुलाई कम गर्न सामुदायिक सचेतना र सशक्तिकरण कार्यक्रम समुदायमा, समुदायका अगुवा अभियन्ताको सक्रियतामा सञ्चालन गर्ने ।

४. नगरपालिकाले विद्यमान हानिकारक प्रचलका विरुद्ध सन्देश बनाई विभिन्न स्थानमा होडिंग बोर्ड राख्ने र स्थानिय सामाजिक सञ्जालहरुको परीचालनका लागि कार्यक्रम बनाउने र लागु गर्ने ।

नरेन्द्र सिंह थापा
नगर प्रमुख

५. सरोकार वाला पक्षको संस्थागत एवं व्यक्तिगत क्षमता विकास गर्ने कार्यक्रको निमार्ण एवं कार्यान्वयन गर्ने ।

६. हानिकारक अभ्यास अन्त्यका लागि संघिय सरकार, प्रदेश सरकार, अन्य साझेदार निकायको आवश्यक समन्वय एवं सहकार्य गर्ने ।

१२. कार्यनीति :

- नगरपालिको वार्षिक, आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा हानिकारक प्रचलन अन्त्यका लागि कार्यक्रम र बजेटको अनिवार्य व्यवस्था गरिनेछ ।
- नगरपालिका स्तरमा योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकनमा पछाडी परेका वा हानिकारक अभ्यास विद्यमान रहेका समुदायको आवश्यकता पहिचान गरी सोको निदानका लागि कार्य गर्ने ।
- नगरपालिकामा सम्पर्क विन्दुमा रहेको सामाजिक विकास शाखा, विषयगत कार्यालय, अन्य साझेदार निकाय, संस्थाहरुसंग समन्वय गरी हानीकारक अभ्यास अन्तयका लागि कार्य गर्ने ।
- हानिकारक अभ्यास विद्यमान रहेका समुदायहरुको सशक्तिकरण गरि नगरपालिका क्षेत्रमा उनीहरुको सहभागिता र क्रियाशिलतालाई बढाईनेछ ।
- नगरपालिका क्षेत्रमा विद्यमान रहेका हानिकारक प्रचलनमा परेका समुदायहरुलाई आधारभुत सेवा प्रदान गर्ने विशेष संयन्त्र निर्माण गरीनेछ ।
- सामाजिक कार्यक्रम एवम् योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा हानिकारक अभ्यास विद्यमान रहेका समुदायमा कार्य गर्ने प्रतिनिधि संस्थाहरुलाई अनिवार्य रुपमा संलग्न गराउन प्रोत्साहन गरीनेछ ।
- सामाजिक परिचालनका माध्यमबाट हानिकारक अभ्यास विद्यमान रहेका समुदायहरुको क्षमता विकास गर्ने कार्य अगाडी बढाईने छ ।
- हानिकारक अभ्यास अन्त्यका लागि नगरपालिका, वडा स्तरमा समिति निर्माण गरी समस्याको सम्बोधन गरीनेछ ।
- लक्षित वर्गलाई सार्वजनिक स्रोत, साधन र लाभको उपयोगमा पहुँच र नियन्त्रण सुनिश्चित गर्ने ।
- बाल विवाह अन्त्य गर्ने नगरपालिकाले विशेष कार्यक्रम निमार्ण गर्ने एवं कार्यन्वयन गर्ने ।
- नगरपालिका क्षेत्रमा छुवाछुत अन्त्यका लागि विशेष कार्यक्रम बनाई लागु गर्ने ।
- वर्तमानमा उपलब्ध भएका कानुनको बारेमा अनुशिक्षण कार्यक्रहरु सञ्चालन गर्ने ।
- सामाजिक सहभागिता, सक्रियताका लागि युवा, किशोरी सञ्जाल, एवं स्थानीय सामुदायिक संस्थाको सहभागितामा बृद्धि गर्ने ।
- सामाजिक उत्तरदायि कार्यक्रमको सञ्चालन गर्ने जस्तै समाजमा विद्यमान हानिकारक प्रचनलका घटना समेटी सार्वजनिक सुनवाईका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- नगरपालिका क्षेत्रमा विद्यमान हानिकारक प्रचलन अन्त्यका लागि व्यवहार परीर्वतन गर्ने कार्यक्रम निमार्ण गर्ने र सञ्चालन गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा रहेका एफ.एम. रेडियोहरु र अन्य सामाजिक सञ्जालको बढी भन्दा बढी परिचालन एवं सहकार्य गर्ने ।

- समाजमा विद्यमान हानिकारक प्रचनल अन्त्य गर्ने व्यक्ति एवं संस्थाहरुलाई सम्मानित गर्ने कार्य गर्ने ।
- समाजमा विद्यमान हानिकारक प्रचलन अन्त्य गर्ने समुदाय, टोल, वडा र नगरपालिकामा विद्यमान हनिकारक अभ्यास मुक्त समुदाय, टोल वडा र नगरपालिका घोषणाका लागि कार्यक्रम बनाई लागु गर्ने ।

१३. हानिकारक अभ्यास उन्मुलन नीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन

१२.१ हानिकारक अभ्यास अन्मुलन नीतिको कार्यान्वयन

यंस नीतिको कार्यान्वयका लागि संस्थागत संरचना एवं साझेदारी एवं समन्वयको आवश्यकता रहनेछ ।

१२.१.१ संस्थागत संरचना :

- नगरपालिका र वडा स्तरमा समिति गठनको व्यवस्था गरीने र कार्यान्वयका लागि नगरपालिकाको विषयगत शाखा (सामाजिक विकास शाखा) लाई सम्पर्क विन्दुको रुपमा जिम्मेवार बनाइने छ ।
- सो शाखा मार्फत योजना तर्जुमा एवं कार्यान्वयन गरीने ।
- हानिकार प्रचलन विद्यमान रहेका समुदायहरुमा समुह मार्फत कार्यक्रम कार्यान्वयको व्यवस्था गरीनेछ ।

१२.१.२ साझेदारी एवं समन्वय

- हानिकारक अभ्यास उन्मुलनका लागि कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न नगरपालिका, गैर सरकारी संस्था, निजि क्षेत्र, नागरिक समाज एवं समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता एवं साझेदारी सुनिश्चित गरीनेछ ।

१४ अनुगमन प्रतिवेदन :

हानिकारक अभ्यास (वाल विवाह, बहुविवाह, छाउपडि, बोक्सी, छुवाछुत, सामाजिक कुरितीहरु) उन्मुलनका लागि नगरपालिका स्तरमा सञ्चालित कार्यक्रमको प्रतिवेदन तयार गरीनेछ ।

- हानिकारक अभ्यास विद्यमान रहेका समुदाय, वर्ग र क्षेत्रको खण्डिकृत तथ्यांक संकलन गर्ने ।
- समाजमा विद्यमान बाल विवाह अन्त्यका लागि नगरपालिकाले सञ्चालन गरेका कार्यक्रमको अनुगमन गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने । सोको आधारमा खाडल पत्ता लगाई नगरपालिका लाई थप पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।
  - नगर क्षेत्रमा रहेका अन्य विद्यमान हानिकारक अभ्यास र तीनीहरुलाई नगरपालिका को कार्यक्रमले सम्बोधन गर्न सके नसकेको समेत अनुगन गरी प्रतिवेदन नगरपालिकामा पेश गर्ने ।

१५. जिम्मेवारी तोक्ने वा शाखा स्थापना गर्ने :

हानिकारक अभ्यास अन्त्यका लागि योजना तर्जुमा गर्न, कार्यक्रम निमार्ण गर्न नगर कार्यपालिकाको शाखा लाई थप जिम्मेवारी तोकी प्राथमिकतामा राख्ने ।

नरेन्द्र थापा
नगर प्रमुख

१६. **कार्यदलको गठन :**

नगरपालिकाको एकिकृत योजना तर्जुमा समितिले तयार गरेको प्रतिवेदनको विश्लेषण गरी कार्य गर्न कार्यदलको गठन गर्ने व्यवस्था गर्नेछ ।

- नगरपालिका र वडामा संस्थागत रुपमा नै समिति गठन गर्ने ।
- विद्यमान हानिकारक अभ्यासहरुको खण्डिकृत तथ्यांक तयार गर्ने र अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।
- सो तथ्यांक आगमी योजना तर्जुमाका लागि आधार सूचनाको रुपमा प्रयोग गर्ने ।

१७. सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति

- नगरपालिकाले सञ्चालीत योजनाको अनुगमन गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को व्यवस्था अनुसार सुपरीवेक्षण अनुगमन समिति गठन गर्ने छ ।
- यस समितिको संरचना वडामा समेत रहने व्यवस्था गरिनेछ ।
- सुपरिवेक्षण समितिले योजनाहरुको सुपरिवेक्षण र अनुगमन गर्ने एवं संयुक्त अनुगमनमा सहयोग गर्ने, विवाद सम्झौतामा सहयोग गर्ने, र सोको प्रतिवेदन तयार पार्न समेत सहयोग गर्ने ।

१८. सामुदायिक संस्थाहरुको गठन (समुदाय तथा टोल स्तरमा)

- समुदायको खण्डीकृत सुचना राख्ने र सोको आधारमा प्रतिवेदन गर्ने ।
- कार्यक्रम सञ्चालन पश्चात आएको परिवर्तको लेखाजोखा गर्ने ।
- कार्यक्रम्‌मा आएको अवरोधको अनुगमन गर्ने एवं पहुँचमा बृद्धि गर्न सहयोग गर्ने ।

१९. साझेदार र सहयोगि निकायको भुमिका :

- नगरपालिकालाई अनुगमनको ढाँचा तयार गर्न सहयोग गर्ने ।
- नगरपालिका एवं संघिय सरकार र प्रदेश सरकारको नेतृत्वमा सञ्चालित योजनाहरुको अनुगमन गरी सार्वजनिक सुनुवाई गर्ने ।
- नगरपालिका र वडा स्तरमा कार्यक्रमको प्रगती प्रतिवेंदन तयार गर्ने सो को सामाजिक परीक्षण सम्पन्न गर्ने ।
- नगरपालिकाको समुदाय स्तर सम्म पहुँचमा बृद्धि गर्न नगरपालिकाको आवधिक, बार्षिक योजना लाई टेवा पुग्ने खालका योजनाहरुमा साझेदारी, समन्वयमा बृद्धि गर्ने ।
- यसरी साझेदारी र समन्वयमा सञ्चालित कार्यक्रमको आवधिक अनुगमन, मूल्यांकनमा सहयोगिको भुमिका निर्वाह गर्ने ।

२०. नीतिको पुनरावलोकल तथा सुधार :

- यस नीतिको कार्यान्वयनको प्रभावकारीता, उपयुक्तता र उपादेयताको मूल्यांकन गरी तीन तीन वर्षमा नीतिमा पुनरावलोकन तथा परिमार्जन तथा सुधार गरीनेछ ।

नरेन्द्र सिंह थापा
नगर प्रमुख

२१. खारेजी र बचाउ

- यस नीतिमा उल्लेखित कुराहरु प्रचलित कानुनसंग बाझिएमा बाझिएको हद सम्म सम्बन्धित कानुन बमोजिम नै हुने छ ।

<u>नीतिमा सुधार एवं पृष्ठपोषणका लागि गठित कार्यदलको नामावली :</u>

१. श्री मिना चन्द	उपमेयर	संयोजक	दशरथचन्द नगरपालिका
२. श्री डम्बर टमटा	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य	दशरथचन्द नगरपालिका
३. श्री सिता कार्कि	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य	दशरथचन्द नगरपालिका
४. श्री बिनोद बहादुर चन्द	सा.वि.शाखा प्रमुख	सदस्य	दशरथचन्द नगरपालिका
५. श्री लक्ष्मी विष्ट		सदस्य	दशरथचन्द नगरपालिका
६. श्री खिमा बोकटी		सदस्य	दशरथचन्द नगरपालिका
७. श्री लिला कुवँर	म.बा.बा शाखा	सदस्य सचिव	दशरथचन्द नगरपालिका